

This is a PDF version of an item in New York University's Afghanistan Digital Library (<http://afghanistandl.nyu.edu/>). For more information about this item, copy and paste the "handle" URL above into a web browser.

When referring to or citing this item please use the "handle" URL and not this document or the URL from which you downloaded it.

All works presented on New York University's Afghanistan Digital Library website are, unless otherwise indicated, in the public domain. The images available on this website may be freely reproduced, distributed and transmitted by anyone for any purpose, commercial or non-commercial.

NYU Libraries, Digital Library Technical Services, dlts@nyu.edu

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَوْ
لَئِكَ لَهُمُ الظَّالِمُونَ

بعد از ستایش بجد و عد بحضرت آن خالق
گمراه و صمد که افراد بشر را از سایر مخلوقات
بشرف تاج کرامت، و لقد کفونا نبیاً
ممتاز فرمود، و صنوف صلوة و تهیات بآن
سرد و فتر ممکنات که غرض از ایجاد عالم کون
و فساد بعض اظهار انوار ذات معین است

و نبالت است .

این آثم، راقم سطور بند ذیلر تصور عفی عنه
حافظ قرآن کریم عبد الرسول محمد زائی معلم
دینیات و مضمونات فارسی مکتب مبارک حکام
امانیه که یکے از جان فدا یان ملت و دولت
امانیه اسلامی افغانی است و کفی بنا الله شهیدک
در باب تأسیس و تعلیم مکتب مبارک که موصوف
که از توجهات عالی افغانی اعلا حضرت الغازی
المجاهد فی سبیل الله امیر امان الله یدریده الله
شرف افتخار یافته یک چند ورقه که مرامم حواله
آمال نموده است از براسه یادگار و زکاء طلبه

۳۳

عزیزش تغیر و در معرض ترسیم توزیع مینماید .

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ .

تا بس مکتب را اصل اصول بخشد .

اصلاح ملت فرض کنید یعنی دولت افغانیه

اسلامیه الزمانه پاست که در بدویت و در

عمرها را بپس برده در فساد و افلاق و بدست امارت

گرفتار بودند امروز و اکنون بفقو اس

وَقِيلَ لَا يَأْمُرُكَ وَلَا لَهَا بَيْنَ الْمَآئِمَةِ

نایق جن و اناس البته ساقی آب حیات است

سلام را هرگزیده و گلستان پیران

را از رشحات مکرست ایزدی و لود جویم

۴۰

الطاعنات، سردی سرسبز و مخضره شگفته میگردانند.
پس ضرور شد که موسس حیات اسلام را
بشناسیم و همه یک جهتا نطق حمیت را
در راه رضایش بسرو مال و در میان بندیم، باشد
و شاید که الله تبارک و تعالی قفل مشکلات
دنیوی و اخروی عامه ملت را بکلید جبرائیل آن
باز نماید.

تعلیم مکتب چیست - البته بدو غرام مکتب
را اگر خوانده و دیده باشیم خوب میدانیم که
نفری باشد داخل مکتب چنان نفری خواهد بود
که از آباد اجداد خدا شناس و دین خواه و ملت پرست

و از تعلیم دینی بقدر ضرورت فارغ و بعقل خود
کامل و افعال و اقوالش بشریعت شامل خواهد بود
غرض و موضوع مکتب همین دانسته میشود
که این نفری در دائره مکتب ملاحظه حال سازا
نموده بقدر مناسب و ضرورت تعلیمات دینی شان
با نصاب تعلیم تطبیق و تکمیل کرده غمخواری و رعیت
داری ملت و دولت را بقرار آیات کریمه و
احادیث مینهد و آنست که شان کرده اراده سنی
پدر تاجدار خویش را همچنان که پسران حقیقی اش
و نامداران دولت بوده میباشد فرزندان معنوی خود
که آنها را اعلی حضرت در تمام رعیت بعد از

برو با پنجه صاف فرض کرده است بغور و دست
نجانیده بعد از یکچند دقیقه نهایت قریب است
و کلاس دولتی در عیت ممتاز و در لای
اصلاح ملت روان خواهد شد نشان
شاید که نام و نشان آبا و اجداد را بشکست تیره
یکسان نکرده شرف مکتب را پامال نکند و خدا
نحوه محنت اعلی حضرت را مورد و ابر و تقویت
بیاورد و آیات و اخبار را بر پیشه اندک متابع
دنیوی لغز و سست تا محکوم و مغضوب دنیا
و عقوبتی نه شده بر هیچ احوال دارین ارتقا حیات
و رفعت بر آیند .

و بعضی از آیات شریفه کریمه و حدیث منیفه
که دستور العمل ابدی و سرشت ابدی شان گفته شد
ترجمه بنمایم یا ایها الذین آمنوا طیعوا الله
واطیعوا الرسول واولی الامر منکم فان تم
فی شئ منکم فادعوا الی الله و الی الرسول انکم
توفیون بالیوم و الیوم الاخر ذلک خیر و ان
ای گروه مومنان فرمان برید خدا را اگر چه
مال و جان باشد همه را در راه رضایش
قد اسازید و فرمان برید فرستاده قانون آورنده
بر حق او را و امیران اسلام را که اطاعت شان
محض سرمایه ابدی و امدی و حصول رضا حضرت الهی است

و هر امور خود را که اختلاف افتد در بین شما و تحت
 حکم قانون قرآن و حدیث شریف واجب الازعان
 اجرا داشته خلاف آن حکم نخواهید نمود اگر این
 آورده اید بخدا و بروز جزا این رجوع بهتر است
 شما را و نیک تر است از جهت عاقبت .

و چنانچه میفرماید حق تعالی : —
 قُلْ اَنْتُمْ حَبِيبُونَ لِلّٰهِ فَاَتَّبِعُونِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ
 وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
 یعنی بگو ای محمد مردمان را و خبر ده همه را این حکم
 خدای خود که میفرماید الله تعالی هر که دوست
 و دوست من باشد خدا ای را متابعت کند مرا

تا دوستی کند خدای با شما در دنیا و آخری و پیامبر
گنا یان گنجه شما و نگاه کند از معصیت آینده
و خدا آمرزنده گنا یان است -

قَالَ لَوْ لَوْ اَفَانِ اللَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
پس اگر گردند از دوستی خدا و رسول و رطا
فرمان او تعالی پس الله تعالی

هیچ دوستی ندارد با کافران. و نیز میفرماید
قَدْ وَدَّعَكَ لَا يُؤْمِنُونَ بِحُكْمِكَ فِيمَا
شَيْئُهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ
مَخْرَجًا مَّا قَضَيْتَ وَتَسْلِمُوا لِنَسْلِكَ

یعنی نیست حقیقت ایمان چنانچه دعوی

۱۰

بر غلط و غیر اطاعت تو میکنند ای محمد و سونند
است بحق پروردگار تو که ایمان سنی آورند
خالفان تو ایمان حقیقی تا آنوقت که حکم تو نباشی
در میان ایشان و حکم ترا دستور العمل خود
ندانند و اگر چه حکم تو برخلاف طبیعتشان
باشد در اصلاحات و اختلافات ایشان
بدون شک و شبهه مطیع و منقاد نشوند
محال است سدی کراهت

توان یافت جز در بی مصطفی
وَلَوْ أَنَّا كُنَّا عَلَيْهِمْ مُّوَدِّعِينَ أَنِ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ
أَوَلَيْسَ جَهَنَّمُ بِيَاسٍ لِّكُمْ مَّا تَفْعَلُونَ

۱۱

قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَاتَلُوا مَا يُؤْغِثُونَ
بِهِمُ لَكَ خَيْرٌ لَّهُمْ وَأَشَدُّ تَنِيذًا وَإِن لَّا
أَيُّسُهُمْ فَبَلَدٌ نَّا أَجْرًا عَظِيمًا

پروور و گام میفرماید این مخالفان شریعت غرض
و این مخالفان پیغمبر برحق را که شریعتی که اسهل
شرایع ماضی است و اجرش از همه بزرگ است
مخالفت اند اگر امر قتل نفس می شدند چنانچه
بنی اسرائیل تخمیناً هفتاد هزار نفر یک دیگر را
کشتند و یا امر فرار می شدند از جانب پیغمبر
فعل آن را نمی کردند که اجر آن امر رسول را
بقتل و فرار کتند مگر بعضی از ایشان ، و اگر

ایشان میگردند اجرا سے امر پیغمبر را اگر چه قتل نفس
و اخراج سے بود هر آئینه خیر و بهتر بودی ایشان را
از مخالفت امر رسول و نزدیک تر بود ایشان
از جهت تحقیق و تصدیق ایمان، و در آنوقت
اجرا سے امر رسول هر آئینه میدادیم ایشان را
مزد بزرگ .

وَلَمَّا سَأَلَهُمْ خَطَاةَهُمْ أَغْنَتْهُمُ

دهر آئینه سے نمودیم ایشان را در اطاعت
رسول راه راست که باعث سرافرازی
و نعیم جاودانی شان سے شد .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ
 عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ بَطَّعَ الْأَمْرَ
 فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ بَغَضَ الْأَمْرَ فَقَدْ عَصَى
 وَأَنَا الْإِمَامُ حُبُّهُ يُقَاتِلُ مِنْ قَرَابَتِهِ
 وَتَقِي مِيَاهُ فَإِنْ أَمَرَ تَبَقُوا اللَّهَ وَحَدَّ
 فَإِنَّ لَهُ بِيَدِي أَنْ أَرْبِأَ الْغَيْرَ فَإِنْ عَصَى

یعنی روایت شده از ابی هریره رضی الله عنه
 که فرموده است رسول الله صلی الله علیه وسلم
 هر که اطاعت کند مرا به تحقیق اطاعت کرده است
 خدا را و هر که نافرمانی کند مرا به تحقیق نافرمانی کرده است

خدا را و هر که نافرمانی کند امیر را به تحقیق نافرمانی
کرده است مرا و به تحقیق که امیر سپهر است که
قتال و جهاد کرده می شود در پشت او و
محافظه کرده می شود جان و مال و نام و ناموس
در حمایت و صیانت او پس چون حال چنین است
که حیات و عرض اسلام بسته شد بتابعیت
پادشاه و برهمنی و سرکشی او سرکشیده شد از
فرمان خدا و رسول او تقاضای این باید و شاید
که از حکم پادشاه مسلمانان به هیچ گونه اگر چه
نقصان سر و مال باشد سرکشیده نشود و رعایت
امیر محض بلحاظ این حکم کرده شود نه اینکه از ترس ضرر

دسطوت و سیاست او تا فرق بیاید از خوف
در میان پادشاه اسلام و کفار زیرا که از
سبب خوف سیاست اطاعت مخالف
دین هم کرده می شود بنا برین میفرماید که :-
فَإِنْ أَمَرَ تَتَّقُوا اللَّهَ وَعَذَلِ فَإِنْ لَهُ
بِذَا لِكُنْزًا وَإِنْ قَالَ لَغَيْرِهِ فَإِنْ عَلَيْهِ
مِنْهُ وَزَسَّ أَيْضًا أَرَامُ كُنْدَ رَعِيَّتِ رَأِيَهُ عِبَادَ
خدا ادا امر اے امر کند بعد الت پس تحقیق
بر اے دوست باین فرمان روانی مزد بزرگ
و اگر خدا نخواهد امر کند بظلم و تعدی یعنی با خدا مال
و منال پے استحقاق شریعت به تحقیق

بالا سے خود دوست در یناب گناہ و دہل
امرش رعیت را با بادشاہ و بکر اطاعت
در مباحات دیگر بیخ مخالفت در شریعت ثابت
نہ شدہ است متفق علیہ یعنی اتفاق کردہ
شدہ است علما سے دین در حکم و اجر
این حدیث شریف !

آیا پادشاہ عادل و دین خواہ و ملت
پرست پیہ استراحت را اگر بہمانہ تحقیق
ادا نہ شود و اضافہ بران از امرش مخالفت شود
آیا چہ اندازہ ناسپاسی و بے امری خداست
این کردہ ناسپاس منعم انتظار خواہند برد علما

شدید خدا را .

و نیز از اطاعت غیر دین حضرت ایزد تعالی
جل شانه منع میفرماید که هیچ گونه فرمان غیر
دین را قبول نه کنند لهذا خداوند عالم میفرماید
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا
يُرِيدُكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَخَنَقَ قُلُوبُكُمْ فَذَرْهُمْ
ای گروه مومنان اگر قبول کنید فرمان کفار را
باز گردانند شما را برپاشنه پای پای شما
چنانچه عادت جسمانیت بگردیدن پاشنه پای
پای است بسم چنان میگردانند شما را
پس گردیدزبان کاران دران هنگام .

۱۸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ
وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ
وَمَن تَتَوَلَّوْا فَمَا يَتَّبِعْهُمُ فَإِنَّهُ يَتَّبِعْهُمُ
يَهْدِي إِلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

ای گروه مومنان بگیرید یهودان و نصاری
را بدوستی برخیز از ایشان دوستانند
بعضی خود را در مخالفت شما و با وجود این حکم
هر که دوستی دارد و یا معاونت کند با ایشان
بدوستی که دوست از ایشان و الله تعالی
راه راست غمی نماید ظالمان را که بدوستی
و دشمنان بغض خویش ظلم را روا دارند .

عجل الیه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آتُوا طَائِفًا مِّنَ الَّذِينَ
أَوْفَوْا بِالْكِتَابِ بِكُمْ بَعْدَ إِكْرَامِكُمْ
أَي گروه مومنان اگر فرمان برید گروهی را
از کفار اهل کتاب یعنی یهود و نصاری باز
گردانند شمارا بعد از ایمان بکفر یعنی در
اطاعت غیر دین بغیر از دست دادن دین است
مفاد دیگر ملاحظه نمیشود مخصوص کفار اهل کتاب
که در مکر و حیل و دو ستیمه اشد کفار دیده میشوند
وَ كَفَيْكُمْ كُفْرًا قَدْ تَلَّيْتُمْ عَلَىٰ أَيْتِ اللَّهِ
وَ خَلَّيْتُمْ رَسُولَهُ وَ مَن يَعْصِمْ بِاللَّهِ فَتَدَّ
هَٰذَا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

دچگونہ کافر می شوید و حال آنکہ بر شما خوانده میشود
قرآن خدا و در میان شما است فرستاده خدا
یعنی بعد از آنکه خوانده شود بر شما قرآن و سب
کفر را واضح بدانید و رسول خدا که قانون آورنده
و اخبار دهنده بر حق است و در میان شما بوده
بزبان بشریت حکم الله تعالی را بر شما بیان کند
با وجود آن چگونہ در اسباب هلاک خود را
می اندازید و هر که چنگ زند یا حکام قرآن
یعنی دستور العمل خود سازد و احکام خدا را
به تحقیق راه نموده شد او را بسوی
راه راست تا هرگز خار سپی را سپی پایش زنگزد.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ
وَلَا تَمُوتُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

ای گروه مومنان بترسید از خدا بترک
امرا و چنانچه حق ترسیدن است و نمیرید مگر
اینکه مسلمان باشید یعنی مداومت کنید باسلام تا این
نشود که در وقت مخالفت گرفتار آن شوید
وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا
وَأَنْتُمْ أَعْدَاءُ الْفَاسِقِينَ
بِئْسَ قُلُوبُكُمْ فَأَصْحَبْكُمْ بِنِعْمَتِي إِخْرَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى
شَفَا حُفْرَةِ قَرْيَةٍ فَأَتَقَدَّكُمْ هَذَا الَّذِي لَكُمْ
لَكُمْ آيَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

و چنگ ز نیند همه شما بر سن خدای یعنی بر حکم
و احکام او تعالی تا بوسیله آن رس متین باوج
رفت دارین بر آئید و متفرق نه شوید یعنی
همه چنگ استوار دارید دران رس چنگ
خطا نه کنید تا در حقیقت ذلت نه افتید و یاد کنید
نعمات الله تعالی را که بر شما است که آن اسلام
و اتفاق در احکام قرآن است چون بودید
و دشمنان که با همسم قتال میکردید بسبب مخالفت
دین پس الفت و پیوند محبت نهاد در و کما کما
پس گشتید یعنی شدید به نعمت پروردگار بران
همدگر بودید قبل ازین بواسطه کما هی جهالت

بر کناره چهری آتش دوزخ یعنی در حین کافر
بودید گویا که در کناره آتش انتظار برافشان
میردید چنانچه اگر مرگ شمارا می گرفت
البته در آتش موجود بودید اکنون به محض لطف
خویش بنجات داد شمارا از آن آتش و شمارا
بنور ایمان سرافراز ساخت پس باید که بشکر گفت
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

همه مومنان همیشه برادران بوده اصلاح
را پیشه و از اتفاق اندیشه و اجتهاد ناب و
و از خدا ترسید که به مهربانی الهی تعالی رحم

کرده شوید از عذاب و اختلاف، همچنان
بیان میفرماید پروردگار برای شما دلایل
و حدانیت خود را شاید که راه راست یابید
وَلَكِنْ مِّنكُمْ أَقْتَتٌ يُذَعِّبُونَ إِلَى الْخِزْيِ بِأَمْثَلِ
بِالْمَعْرِفَةِ وَفِيهِمْ نَعَزَ الْكُفْرُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْسِدُونَ
و باید که باشد از شما گروهی که ایشان بخوانند
مردمان را به نیکی یعنی بدین اسلام و موافقت
برادری در مومنان و امرکننده گان باشند
به نیکی و منع کننده گان باشند از بدی یعنی امرکننده
باطاعت قرآن و منع کنند از مخالفت بودن آن
و آن گروه که بدان صفت موصوف اند ایشان اند

بخت یافته گان از عذاب و لا تلو نوا کا الذین
تفرقوا و اختلفوا من بعد ما جاءهم
البینة و اولئک لهم عذاب عظیم و مباحثیدانند
آنانکه متفرق شدند بعد اوت یکدیگر خود و اختلاف
کردند در حکم کتاب منزل سماوی و یاد دهن
بر حق خود بعد از آنکه آمد بایشان دلائل روشن
و آن گروه متفرقان از اتفاق اسلام و دین حق
ایشان راست عذاب بزرگ .

احکام و لزوم جهاد

جهاد همه وقت با اهل اسلام فرض کفائی است
یعنی در اطراف و اکناف یک ولایت جماعته

از اهل اسلام که در محاربه باشد از دیگران ساقط
 است و در صورتی که که از حد تجاوز نکنند
 فرض قطعی میگردد و بزن و مرد حاصل کلام اینکه
 جهاد تا حدی که دین باطل از دنیا کم نشود با اهل ایمان
 و اسلام فرض است چنانچه حق سبحانه تعالی میفرماید
 وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَمْلِكُ الْأَمْوَالَ
 وَالْأَنْفُسَ بِمَا يَشَاءُ اللَّهُ فَإِنَّ اللَّهَ بَرِّءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
 وَكَفَرَاتِهِ ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ بِهِ أُولُوا الْأَلْبَانِ
 وَبَنَاتُهُمْ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ
 عَمَلًا شَرًّا ۚ وَبِئْسَ مَا تَفْعَلُونَ
 و کفر را تا حدی که در دنیا دین غیر و شرک نباشد
 و نماز و همه دین خاص براس خدای بی شرک
 شود پس اگر منع شدند و باز ایستند از کفر و باطل
 شوند

اسلام را بجزیه و معابدہ، پس خدای تعالی
بینا است با آنچه میکنید از عمل نیک در راه رضا
او و یا عمل زشت، آنچه کروید جزا خواهیم دید۔
وَ اِنْ تَوَلَّوْا فَاَعْلَمُوْا اِنَّ اللّٰهَ مُوَلِّیُّ
نِعْمِ الْمَوَلٰوِ وَ نِعْمَ النَّصِیْرُ ۝ و اگر اعراض کند
از قبول دین حق و یا باز نماند از جنگ
پس آگاه و با خبر باشید که خدایار و مددگار
شما است و نیکویار سے است که دوستان
خود را نیک محافظه سے کند و نیک یاری دهند
است که مومنان را غالب گردانند
اِنَّ نَیْضْرُکُمْ اِلَیْهِ فَلَا غَالِبَ لَکُمْ وَ اِنَّ نَیْضْرُکُمْ

فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصَرُّكُمْ إِلَى الْحَبْشَةِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

یعنی اگر نصرت دهد شمارا خدا، پس نخواهد بود
دیگر کسی که غالب شود بر شما یعنی فوق از مدد الهی
دیگر قوت و نصرت نخواهد بود و اگر خدا ذلیل مغلوب
گرداند شمارا پس که خواهد بود و کند شما بعد ازین
خدا لان و باید که بر خدا توکل کند مومنان و از
دیگر کسی که غیر دین است محو است نشود
و مدد طلبد تا کامیاب نصرت و مدد خداوند گردد
کَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي
إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

یعنی نوشته است در لوح محفوظ پروردگار
و حکم کرده است که به تحقیق غالب هستم من
و فرستادگان من **إِنَّا نَحْنُ غَالِبٌ**
هُمْ الْعَالِيُونَ - بدانید و آگاه باشید که
شکر خدا هر آئینه غالبان اند یعنی هر که مطیع فرمان
او و سر بآزان راه رضا است دوست
همه حال غالب خواهند بود بنابر آن موكداً
و تاکید میفرماید پروردگار جل شانه
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَنَالُكُم
مِّنَ الْكُفَّارِ وَالْبِغْدَةِ إِنَّ فِيكُمْ غِلَظَةً
وَسَلِّمُوا إِلَى اللَّهِ مَعَ الْمُتَّقِينَ

عجلہ الہی

ای گروہ مومنان قتال کنند کافرانے را کہ
نزدیک و قریب آمدہ اند شمارا یعنی کافران
قریب ضرر شان با اہل اسلام نزدیک
است و دعوت شان با سلام ضرور است
بنامبران در صورت اطاعت نکردن و یا از
قرب شما دور نہ شدن با ایشان را بکشید و
بہر حال باید کہ کفار از شما نہایت تیزی
و شجاعت و بسالمت را مشاہدہ نمایند
و بدانند کہ خدای تعالیٰ مددگار پرہیزگاران
است کہ اجتناب مے ورزند از مخالفت رضا
خدا و رسول او تعالیٰ .

و نیز میفرماید حق سبحانه تعالی
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا كُنْتُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ
انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِذَا قِيلَ لَكُمْ
انْفِرُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ تَأْتِكُمُ
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ
ای گروه مومنان چیست شمار یعنی چه
انمین نعمت شمارا بهتر است که بر اسے
اعلا سے کلمہ دین چون کفہ سے شود شمار کہ
بیرون روید و خارج شوید در راه رضا سے
خدا جل شانہ و جہاد کنید با عداسے دین
شما معطلی سے کنید و مائل سے شوید بسوی حق

به متاع و منفعت و کشت و زراعت و تجارت
 و غیره . آیات راضی شدید بزندگانی فانی دنیا
 از نعمت های جاوداتی آخرت پس هیچ
 مناسبت ندارد و منافع دنیا با نعمات عظیم
 جاوداتی آخرت مگر نهایت اندک .
 چرا که دولت باقی گذارد
 به نعمت های فانی سرور آرد

پس چون حال چنین است ای مسلمانان
 اِنْ فِرْقَا خِفَا فَاَوْثِقَا لَاحِبَابِهِمْ فَاِيَاْمُوْا
 وَاَنْفُسِكُمْ فِی سَبِيْلِ اللّٰهِ ذَا لِكُمْ
 خَيْرٌ اَلْكَلِمَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ .

۳۳

بروید ای سبک باران که از متاع دنیا
بهره اندک دارید و بیرون شوید ای گران باران
مال و متاع و زنده گمانی فانی دنیا، جهاد کنید
بما لها سے خویش یعنی مدد کنید مساکین مجاہدین
را و جهاد کنید بنفسها سے خویش در راه رضا
پروردگار، این بیرون شدن و جهاد و مال
و نفس با سے شما بهتر است شما را از ترک
جهاد و مشغولیت بدنیہ اگر دانست اید از ثواب
و اجران و از عذاب بترک آن چنانچه میفرماید

حق تعالی
إِنَّمَا تُقَرَّبُونَ بِغَيْرِ كَيْفٍ كُنْتُمْ عَمَلًا لِّمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

۲۴

قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّهُ شَيْئًا وَ
 اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

اگر بگردن نشوید بر اے جهاد در حال
 که فرمان شده است شمارا عذاب کنم شمارا
 عذاب دردناک و بدل کنم شمارا به تباہی و
 بیاورم توے را که مطیع و فرمان بردار بشند
 و شما هیچ ضررے نخواهید رسانید خدا را
 و در مخالفت امر و یا بنزول عذاب .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُسِمْتُ الَّذِينَ
 كَفَرُوا خِفَافًا وَلَا تُولُوهُمْ الْأَذْيَارَ
 وَمَنْ يُولُوهُمْ يُضِلُّ لَكُمْ دُجْرًا يُغْمِصُ فِيهِ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

إِلَىٰ أَفْنٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ
وَمَاءُ جَهَنَّمَ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ

ای گروه سومان چون به بینید گروه کافران
را که جمع آمده گان اند براسے قتال شما
پس پشت نگردانید بایشان یعنی گریز نکنید
از خوف کثرت نفی ایشان و هر که پشت
گرداند بایشان از قسم گریز و خوف اهل کفر
مگر که گریختن از قسم سیاست باشد و یا اینکه
بسوے گروه دیگر خود پناه جوین رفتن بایشان
متفق بهادشوند بکمانب راست میدان حرب
و یا چسب یعنی هر که گریز ایشان بدون این حیل بود

۳۶

محض گریز از میدان محاربه باشد به تحقیق بازگرد
 و گرفتار شود به غضب پروردگار و جاس
 ایشان دوزخ است و بدجاس است جاس
 بازگشت ایشان که دوزخ است
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَنْفُسُكُمْ
 وَأَنْفُسُكُمْ أَنْفُسُكُمْ وَأَنْفُسُكُمْ أَنْفُسُكُمْ
 الْمَصِيرَةُ

یعنی ای بنی خیر دهنده احکام حق بجا و کن
 با کافران و منافقان و درشت شو یعنی رحم کن
 بالا حس ایشان تا در کفر باشند و جاس
 ایشان دوزخ است و بدجاس بازگشت ایشان است

روز خ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

ای نبی اخبار کننده قانون مطلق بر حق کافی
است ترا هر روز و گاه در نصرت و مدد و کسالت
که پیر و ان تواند از مؤمنان يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
حَسْبُكَ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَكَ عَلَى الْقَبَالِ إِنْ كُنْ
مِنْكُمْ عَشْرُونَ مِمَّا بِيَدِي يُغْلِبُوا
مِائَتِينَ وَإِنْ كُنْتُمْ مِائَةً يُغْلِبُوا أَلْفًا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قَوْمُ
لَا يَفْقَهُونَ

یعنی ای پیغمبر تیز کن در عیبت ده مومنان را
 بپهلو و بگو اگر باشد از شما ای مومنان بیست نفر
 استقامت کنند غالب شوند بر دوی صد نفر کفار
 و اگر باشد از شما صد نفر غالب شوند بر دوی خدا
 هزار نفر کفار را به سبب آنکه ایشانند قوم
 پیغمبران از نصرت خدا و نادانان از روز آخرت
 نزد اکثر علما این حکم یک برده بدین آیه کریمه
 یک برده منوخ شده .

الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّكُمْ
 ضَعْفَاءُ فَإِنْ كَانَ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ
 يَغْلِبُوا أَلْفًا ^{وَأَنْ يَكُنْ} مِّنْكُمْ يَغْلِبُوا أَلْفًا

بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

یعنی اکنون تخفیف کرد از شما بارگران شمار که

در مقابل حق کفار اندک نفری شمار حکم

استقامت بود و باز یک برده تخفیف حال

که در شما نهایت سستی را پروردگار شما دانست

استقامت یک پرورد مقرر و محکم گردانید.

وَمَا اللَّهُ بِغَفُورٍ لِّظَالِمٍ لِّلْعِبَادِ - هـ

یعنی منم خواهد که عذاب کند بنده گان

خود را بظلم و تعدای.

فَضَائِلُ وَمَحْسَنَاتُ جِهًا

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَنْفَكُوا عَنِ السَّبِيلِ

۴۰

اَمْوَئَابِلْ اَحْيَاءُ عِنْدَكَ رَبِّهِمْ يُزَكُّوْنَ
فَمِنْ بَا اَتَعْلَمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِمْ وَكَيْتَبُشْرُ
بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ اَنْ
لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ه

یعنی گمان مبرید آنرا که گشته شدند در راه

رضای پروردگار زمرده گمان بلکه زندگان اند

نزد پروردگار خود روزی متوجرونند و خوش حالانند

با آنچه نعمت عطا کرده است پروردگار بایشان

از فضل خود و شادوسی شوند بآنکه هنوز در زند

اند بایشان از پس ایشان و بیا آنکه شادوسی شوند

بوقوف احوال اخرویست یعنی بلا غم و اندوه

و انسته شان سے شود که نیست هیچ خوف
و نباشد اندوه ناک بر مفارقت دنیا و یا عذاب
آخرت و تخن و مشروری تعالی بها التاجید^{الله}
ابن مسعود عن هذا الآية ولا تخش
الذي قلوبكم في سبيل الله أفوا قاتل أخيا
عبدك لا يؤمن بربك قوت قال انما قاتلنا
عن في الله فقال انزوا حكمهم في اخوان
لمن خفركم اعدا دينهم حلقه بالعرش
يخرج من الجنة حيث شاءت ثم
تأوي اليك القناديل فما طلع اليهم
ربكم اطلوا عنه فقال هل يستهوت

۴۲

شَيْئًا فَاَلْوَايُ مَبْنِيٌّ لِّشَيْءٍ وَفِي مَخْرَجٍ مِّنْ
 الْجَنَّةِ حَيْثُ شَيْئًا فَعَلَهُ الْبُكَ بِهَمِّ
 ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا دَرَاَوْا أَنَّهُمْ لَمْ يَتْرَكُوْهُ
 مِنْ أَنْ يُسَالُوْا وَالْوَايَا رَبِّ فَرَقَدَانِ
 تَوَدَّ أَنْزِلُوا حَتَّى تَخْلَقُوا فِي
 سَبِيلِ الْمَوْتِ أُخْرَى فَلَمَّا دَرَاَوْا أَنَّهُمْ
 لَمْ يَتْرَكُوْهُ تَوَدَّ أَنْزِلُوا حَتَّى تَخْلَقُوا

یعنی روایت کرده شده است از مسروق
 که اصحابی بودند که من پر سیدم از عبدالله
 بن مسعود از همین آیه کریمه که چگونه شهدا رزق
 میخورند و الله تعالی گفت عبدالله بن مسعود

۴۳

که من سوال کردم از رسول الله فرمودند که
ارواح ایشان در شکم مرغ ها هستند که بر آسمان
آنها قنای و دل آویزان در عرش عظیم است میباشند
گویا که در در صدق با باشند و مرغان میجویند
از نعمات جنت هر چه خواستش نشان شود بعد
میآیند و سپس در قنای خود پس اطلاع میکنند
بر در و کار اطلاع و میفرماید که آیا چه میخواهید
و چه خواست دارید گویند که بار خدا یا چه خواهیم
از فضل و مرحمت تو چرا میکنیم در بهشت هر کجا
و هر چه میخواهیم میخوریم پس بفرماید الله تعالی
سه دفعه هم چنان پس آنگاه که بینند ایشان

۴۴

که مرحمت الهی تکرار میفرماید و ترک نمیکند آنها را
از سوال گویند یا رب ما سخواهیم که باز گردانی
از روح ما را در اجساد ما تا باز گشته شویم در راه
رضای تو پس آنگاه به بیند الله تعالی
که نیست بر اے شان حاجت بگذارد
ایشان را در آن نعمت روایت شده از صحیحین
يَسْتَسِيرُونَ بِمَنْ يَشَاءُ مِنَ الْمَلَأِ وَقَضَىٰ قَوْلَهُ
لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ

سرور میباید باشد بر رحمت و نعمت از
پروردگار و برافروختنی و احسان او تعالی
و به تحقیق پروردگار ضایع نمی کند اجر مؤمنان

۴۵

فَاَسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَائِهِمْ اَنْ لَا تُضَاعَفَ عَلَيْهِمْ
عَمَلُهُمْ قَدْ كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ اَوْ اَنْ يَنْفَعَهُمْ قَلِيلٌ
فَمَا الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِمْ هَاجِرٌ فَارُواْ اَوْ اَخْرَجُواْ مِنْ دِيَارِهِمْ
وَاَذْفُواْ فِي سَبِيلِيْ وَاَقَاتِلُوْا قَتَلُواْ الْكُفْرَ
عَنْهُمْ سُبْحَانَ الَّذِيْ لَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ
مِنْ تَحْتِهَا اَلَا تَهْتَدُوْنَ اَمَّا قُرْبُ عِنْدَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عِنْدَكَ خَيْرٌ الشَّوَابِ

پس قبول کر دو پروردگار برائے ایشان
یا آنکه گفت پروردگار به تحقیق که من ضائع نیکنم
عمل هیچ عمل کننده را از دین و یا مرد یعنی هر که
تکلیف کشد در راه رضای من گاهی ضائع

۴۶

نمیکنم ز رحمت او را زن باشد خواه مردن زیر آن بعضی
شان از بعضی اند پس آنانکه هجرت کردند از
دیار و اهل خود و بیرون کرده شدند از سرسپاه
و منازل خود و رنجانیده شدند در راه دین
و جنگ کردند با کفار و گشته شدند در راه رضای
هر آئینه خوکنم از ایشان گناهان ایشان را و هر آئینه
داخل کنم ایشان را در جنت جا پادشاهی که جاری
است در تحت اشجار و منازل آن جویها
جز او بسم ایشان را جز او نیست نیک و پروردگار
که نیکو پادشاهش، حضور او است .
و نیز میفرماید الله تعالی : .

۴۷

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰ مِنْ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ
 وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقْتُلُوْنَ
 فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ
 وَعَنْدَ عَلِيِّهِمْ حَقُّ التَّوْرَةِ وَالْانْجِيلِ
 وَالْقُرْآنِ وَمَنْ اَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ
 فَاسْتَبْشِرُوْا بِبَيْعِكُمْ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهِ
 وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ

بد رستیکے مخیرید اللہ تعالیٰ یعنی اجرواد
 در عیوض نفس و مال ایشان و مرحمت فرمود
 کہ بہ تحقیق ہر اسے ایشان ثابت شد دخول
 جنت جنگ و جہاد می کنند این جان فدایان

۴۸

در راه رضا سے ادا تو لے پس گاہے
میکشد دشمنان وین و گاہے خود شہید میشود
و عده و اود است الله تنها که و تو لے
ایشان را برین بیج و شرم و عده و اود ثابت
در است و باقی که هیچ خلاف در آن نیست
در تورات و انجیل و مکیست و فاکتده تربعد خود
از پروردگار که هیچ خلف و عده را رواندارد
پس شاد و مسرور باشید ای مجاہدان خرید
و فروخت خود آن خرید و فروخت یکدیگر مباد
گردید بان و آن خرید و فروختش بزرگ
کامیابی است شماره ۶ .

۱
او امر عداالت و امانت
اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَوَدُّوا الْاِمَانَةَ اِ
اَهْلِهَا وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ
اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰ
يُعِظُكُمْ بِهٖ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
سَمِيعًا بَصِيْرًا

بدرستی که میفرماید اللہ تعالیٰ شمار را
آنکه ادا کنید امانات را بسوی اهل آن
و چون حکم کنید در بین مردمان باید که حکم کنید
براستی و برابری که هیچ طرفداری در حکم شما
یافته نشود بدرستی که پروردگار نیک پند میبخشد شما را

۵۰

که عبارت از ادا سے امانات و عدل در
حکومات باشد و بدستیکه پروردگار است
شنونده و بیسنا باعمال شما .

و نیز میفرماید : —
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَوْ تَوَاقَّوْا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فَلَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْكُمْ غَمًّا وَلَا غَفِيرًا
وَلَا أَقْرَبِينَ إِنَّ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَتِيرًا
فَاللَّهُ أَفْوَاحِي لَكُمْ مَا فَلَا تَتَّبِعُوا اللَّهَ
إِنْ تَعْلَمُونَ أَنَّ تَلَوْا وَتَعْرِضُونَ فَإِنَّ اللَّهَ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

ای گروه مومنان! باشید ایستادگان بعدل

۵۱

و باشد گویان براسے خدا یعنی اجر اسے
عدالت و شهادت کنید حق و راست اگر چه
نقصان باشد بر نفس شما و یا بر اسے پدر و مادر
و خویشان نزدیک شما اگر باشد مدعی و مدعی علیه
غنی و یا فقیر یعنی رعایت غنی را نکرده از حق گذرد
هر طرف که حق باشد رعایت حق از همه بهتر است
شمار ایں پیروی نکنید آرزو و خیال خود را بر آن
آنکه از حق تجاوز کنید و اگر ببنده کنید زبانه های
خود را از اداسے شهادت حق و یا بگردید از ادا
آن پس تحقیق خداست با آنچه عمل می کنید
و انام مکافات آن را خواهد رسید دید .

۵۲

وَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ فَيُخْشِيَكُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْكَافِرُونَ ۝

یعنی مترسید از مردمان در اجراء حکم
منزل قرآن و ترسید از من در مخالفت آن
و نفوذ شد اجر عظیم اجراء حکم قرآن را به
متاع اندک و تباہ و زوال شوندۀ دنیا کہ خواہ
رشوہ است و یا بدگیر صورت حکم حق را غور
نکردہ متاع نقدینہ بیوقار سے دنیا را غنیمت
دانید و مگر کہ حکم نکند بآنچه خدا فرستادہ است
پس آن آردہ کافران خواهند بود .

۵۳

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبًا
وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ آفَاقُواذِ الْكُفْرِ وَمَيِّمَ
يَمِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۝

وچون سخن گوئید در حکومت و یا شهادت
حق در است بگوئید اگر چه باشد خویشان
نزدیک شما و وفا کنید بعهده خدا و وصیت و وعظ
فرمود شما را بعد از در حکومت و شهادت
در حقیقت شاید که پند گیرید از وعظ پروردگار
إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
لِتَحْكُمَ مِنْ بَيْنِ النَّاسِ بِمَا آدَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ
لِلظَّالِمِينَ جُزْئًا وَاسْتَغْفِرِ لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ

۵۴

كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

بد رستی که ما فرستادیم بسوے تو قرآن را
براستی و حق تا حکم کنی در بین مردمان با نچه خدا
ترا شناسا گردانید و مباشش براسے خیانت
کننده گان یمن دشمن آنکه بیگناه است یعنی یمن
طرفداری با خیانت کننده که خیانت و گناه
اورا بر دیگرے بار کنی و آمرزش خواه ازین
اراده بد رستی که اللہ تعالیٰ آمرزنده و مهربان است
وَاَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا
لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ
فَقُلْ خُذُوا حُكْمَ رَبِّكُم بِمَا تَرَىٰ لِلَّهِ وَلَا تَتَّبِعُوا

اَهُوَ اِنَّهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لَكَا جَعَلْنَا
مِنْكُمْ شُرَعَةً وَمِنْهَا وَاكُوشَاءَ اَللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ
اُمَمًا وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ فِيْهَا اَلَكُمْ
فَاَسْبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى الْاَلَدِ مَرْجِعُكُمْ
جَمِيعًا اِنَّمَا اَنْتُمْ فِيْهِمْ تَخْتَلِفُوْنَ ه

فَيَلْتَمِسُكُمْ

و نازل کر دیم ما بنوسے تو قرآن را در حالیکه
تصدیق کننده است همه کتاب ها سے سابق
منزل سماوی را و نگاه بان است بر آن کتب
از تغیر پس حکم کن با پنجه نازل کرده است
پروردگار و پیر وی مکن آرزو ها سے مردم را
در حالیکه مایل باشی از آنچه آمده است بتو

از احکام حق هرگز و سه را ساخته ایم از شما ستر
و را سه و اگر میخواست و اراده میکرد
پروردگار هر آینه میکرد ایند شمار یک ملت
و مذیب لیکن سه آید شمار را در آنچه داده
است شمار از شرایع مختلفه پس بشتابید
باتباع شریعت ای مومنان و بسوئے خدا
بازگشت همه شما پس خبرخواهید شد بوقت جزا
با آنچه بودید اختلاف کنندگان از احکام قرآن
وَ اِنْ اَحْكَمْتُمْ بَيْنَهُمْ اِنَّزَالَ لِلَّهِ وَلَا تَتَّبِعْهُمْ
وَ اَحْذَرُ لَهُمْ اَنْ يَفْتِنُوْكَ عَنْ بَعْضِ مَا
اَنْزَلَ اللَّهُ اِلَيْكَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاَعْلَمُ

۵۷
أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُجْزِيَ بَعْضَ دُورِهِ
فَاتَّكَفَى لَهُ مِنَ الْمَنَاسِكِ فَاسْقُوتُ ه
و دیگر اینکه نازل کردیم قرآن را بر اے اینکه
حکم کنی در بین ایشان با پنجه نازل کرده است
پروردگار تو و پیروی کن آر زو ه اے ایشانرا
و حذر و احتیاط کن از اینجه بگردانند ترا از بعض اینجه
خدا بسو اے تو نازل کرده است پس اگر
اعراض کنند از حکم منزل پس بدان و آگاه باش
که پیغمبر الهی تعالیٰ اینکه برساند بر ایشان
عذاب به سبب بعضی گناهان ایشان
در دنیا و عقبی بد رستی که اکثر ایشان فاسقان

یعنی حکم قرآن را اجرا کن هر که مخالف است کند
عذاب دنیا و عقیقی باد خواهد رسید و پیری کن
آنچه آرزو دارند برخلاف قرآن
أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْتَغُونَ وَمَنْ أَخَيْرُ
مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِلْقَوْمِ بِوَقْفَتِهِ ۝

یعنی مخالف خواهان حکم قرآن را میفرماید
آیا حکم جاهلیت را میخواهند و کیست در حکم
کردن عادل تر و نیکوتر ^{برای} برای قومیکه
از عدالت حکم الهی واقف و یقین دارند
سَمَاعُونَ لَكُنْ بِكَ كَالْوَنِّ لِلشَّيْطَانِ
فَإِنْ جَاءَ وَكَفَّ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ

عَلَيْهِمْ وَإِنْ تَغْرَضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرَّكَ
شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَنْتُمْ بِبَيْنِهِمْ
بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۝

یعنی کسی که حکم حق را اجرا نداشت
مخالف آن حکم میکنند محض شنونده گانند
سخن دروغ را برای آرزو و هوا نفس خود
و حرام خوران و رشوة گیرنده گانند در تغیر دادن
احکام بر حق و قانون مطلق پس چون حال چنین
است اگر بپایند نزد تو ای فرستاده من
حکم کن در بین شان بر حق و یا متر و کد را ایشانرا
اگر مخالف دین اند و اگر ترک کنی ایشان را

یعنی روگردانی از ایشان هیچ ضرر نمیتواند رسانید
 رسانید ترا و اگر حکم کنی در بین شان حکم کن بعد
 و حق بدستگیر و دروکار دوست میدارد

عادلان را

وَمَنْ كَثُرَ أَصْنَعُهُمْ بِيَا عَرَبُونَ فَاَلَا نُمِ وَلَعَد
 فَاَلَا نُمِ السُّلُوبُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ هـ

و من بیتی بسیار از ایشان را که می شتابند
 در گناه یعنی در اکل حرام و یا سخنان دروغ
 و فعل ظلم و خوردن رشوت هر آینه بد فعل است
 آنچه می کنند از خوردن رشوة و فعل ظلم
 وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذُنُّوا

بِهَذَا الْحُكْمِ لَتَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝

و بخورید مال پاسی یکدیگر را در بین خود
به فساد و ناحق و نیفکند آن مالها را به سبب حکم
بطور رشوت و رابطه تا بخورید یک فرقه
و یک حصه از مال مردمان بظلم و ستم
و زور حال اینکه دانسته اید حکم قرآن و گناه
حرام و رشوة را .

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِكُمْ لِلَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ اخِيراً وَلَكِنَّكُمْ تَعْلَمُونَ
یعنی بدل کنید بوعده پروردگار از نفی

جوادانی و رزق حلال دنیوی بہ پیسہ اندکے
اگرچہ تمام قیمت متاع دنیا باشد نسبت
بہ نعمات آخرت اندک شمرده مے شود
اعنی بدل نکنید آن نعمات دنیوی و اخروی
را کہ باجراے حکم حق و عدالت شمارا
حصول و وصول است بہ پنجرہ پیہ اندک
نقدینہ موجود بہ تحقیق آنچه بحضور خداست
بہتر است براے شما اگر دانستہ باشید
از وفاے عہد خدا و نعمات باقی و جوادانی
او تعالیٰ، چنانچہ میفرماید: —
مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ مَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٌ

وَلْيُحْزِنُوا الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِحَسَنٍ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝

هر چه و آنچه نزد شما است از متاع و نیوی
که فرق حلال و حرام نکرده جمع نموده اید
همه فانی است که ذره باقی نخواهد ماند آنچه
بخصوص الله تعالی است که وعده داده است
شمارا همه باقی و جاودانی است و هر آنکه نزد
واجب داده می شود کسائی را که استقامت
کرده اند بحلال اگر چه اندک است، و اجتناب
در زیده اند از نفع حرام و رشوة و غیره مخالفت
حکم قرآن، مزد ایشان است نیکوترین آنچه

بودند که حکم خدای خود را عمل کرده اند ^{نجات}
 وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لِيَتَخَلَّفُنَّكُمْ فِي الْأَرْضِ كُلَّكُمْ أَسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
 مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِكُنْتُمْ لَهُمْ دُئِينَامُ الَّذِينَ عَادُوا تَضَى
 لَهُمْ وَلَسِبَ لَهُمْ مَؤْتَفِكُمْ فَبِمَا مَنَّا بَعْدَهُ
 لَا يَشْكُرُونَ فِي شَيْءٍ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝

وعده فرموده است الله تعالی مومنانی
 را از شما که عمل صالحه میکنند چنان وعده که
 هر آینه و به تحقیق خلافت یعنی پادشاهی و حکومت
 دهد ایشان را در زمین چنانچه سلف ایشانرا

خلافت داده بود و دیگر وعده این است
که قوت دهد و ثابت سازد براسی
ایشان دین ایشان را آن دینی که پسندید
است ایشان را یعنی دین اسلام
که ناسخ و خاتم جمیع ادیان است و
مأمون و مطمئن سازد ایشان را از
همه خوف و شر غیر دین زیرا که همه پرستند
مراد شریک نمی سازند در عبادت
چیزی را و کسی را و هر که منکر شود
از مقتضای این وعده حق پس
آن گروه بیرون شده گان انداز

دائرة عقل و حق شناسی اند .
یا داود انا جعلناک خلیفتم فی الارض
فاخلفتم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوا
فیضیلت عن سبیل الله ای الذین
یضلون عن سبیل الله لکم عذاب
شدید بانسوا یوم الحسب

ای داود ترا منصب خلافت انعام

کرده ام پس حکم کن در بین مردمان
بحق و عدل و متابعت مکن آرزو
نفس خود را که هواے نفس اعنی
خواهش نفس گمراه می گرداند انسانرا

د پیروان نفس در راه حق نخواهند رفت
پس نروی در پی آرزو س نفس
تا ثابت قدم باشی در راه رضائ
و هر که انحراف ورزد از راه و حکم حق
ثابت است ایشان را عذاب سخت
به سبب آنکه فراموش کرده اند
روز بازخواست و حساب را .

احادیث شریف سول مقبول
و ستور العمل سعادت دارین جمیع حکما
عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ

إِذَا بَعَثَ أَحَدُكُمْ مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرٍ فَكَانَ
بَشِيرًا وَلَا تَنْفِرُوا وَابْتَغُوا الْبَشِيرَ وَأُولَاهُ تَعْلِيمٌ وَاصْفَوْهُ عَلَيْهِ

روایت است از ابی موسی

بود رسول الله ۲ در آنوقت که میفرستاد
یکی از اصحاب خود را در بعضی

کارها میفرمود که خبردار

مردمان را بشارت بدهید نه آنکه

نفرت داده شوند و آسانی کند

بایشان نه اینکه سخت بگیرد ایشانرا.

وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

وَلَا تَنْفِرُوا وَابْتَغُوا الْبَشِيرَ وَأُولَاهُ تَعْلِيمٌ وَاصْفَوْهُ عَلَيْهِ

یعنی روایت شده است از
افس رثا که گفت رسول الله
برای من ماموران خود که با خبر بود
آسانی کنید نه اینکه تکلیف رسانید
و آرامی و خوش حالی بدهید مردمان
را نه اینکه نفرت داده شوند .
وَعَنْ أَبِي بَرْدَةَ قَالَ نَعِثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَا مَوْسَى وَمَعَاذَ إِلَهِ الْمَوْتِ
يَسِّرْ وَلَا تَعْصِرْ وَيَسِّرْ وَلَا تَعْصِرْ وَلَا تَقْرَ وَلَا تَطَاوَعَا
وَلَا تَخْتَلِفَا مُتَّفِقًا عَلَيْهِ

روایت است از ابی بردة

۷۰

گفت که رسول الله صلعم فرستاد
پدر ^{کلل اورال} ابا موسیٰ ^{سے} و معاذ را بطرف مین
پس گفت که آسانی بکنید با مردم
نه اینکه زحمت برسانید با آنها و فرست
بدیید مردم را نه اینکه نفرت
و کراهت داده شوند و اتفاق بکنید
با هم نه اینکه مختلف باشید
و عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَعَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْغَادِيَةَ يُنْصَبُ لَهُ
لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقَالُ هَذَا غَدِيَةُ فُلَانٍ
وَهَذَا غَدِيَةُ فُلَانٍ

۷۱

یعنی روایت شده است از
ابن عمرؓ که به تحقیق میفرمود رسول^{شهر}
که بدستی و تحقیق بر اے غادران
حکام در روز قیامت بپرق استاده
کرده می شود و ظاهر گفته می شود
که این لوا از فلان پسر فلان شخص
است تا رسوا اے روز محشر گردد.
(اللَّهُمَّ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ) وَعَنْ أَبِي
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِكُلِّ
غَادِرٍ لَوْ أَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُعْرِفُ بِهِ مَنْفَعَتُهُ
یعنی بر اے تمامی غادران علم است

که شناخته می شود بران
و عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله
صل الله عليه وسلم الا كلکم راع وکلکم
مسؤل عن رعيته واما امام الذي على
الناس راع وهو مسؤل عن رعيته واما
رايع على اهل البيت فهو مسؤل عن رعيته
والمزاة راع عترة على ابي ذر وحماد و
وهي مسؤلة عنهم وعترة الرعيل
على مال سبيها وهو مسؤل عنه
الا فكلکم راع وکلکم مسؤل عن
رعيته متفق عليه

۴۳

روایت است از عبدالله بن عمر
گفت که فرمود رسول الله صلعم
بدانید و آگاه باشید ای مسلمانان
که همه شما حاکم و چوپان و بالابین
با خبر باشید که هر کدام شما از رعیت
خود مسئولید پس بادشاه حاکم و چوپان
رعیت خود است و او مسئول است
از رعیت خود و مرد با مال خان خود
نگهبان است و او مسئول است
از ایل خان خود و زن نگهبان و بالابین
است بخانه و اولاد و شوهر خود و آن

۷۴

مسؤل است از آنها و غلام و خدا
شخصه نگهبان مال آقاے خود است
و آن مسؤل است از مال آقائے
خود آگاه و خبردار باشد که هر کدام
شما نگهبان و بالابین اید و هر کدام شما
از ما تحت خود سوال کرده می شود
یعنی جمیع افراد بشر رعیت ما تحت
دارد تا اینکه جوارح هم در جمله رعیت
است هر که متوجه باحوال رعیت خود
نباشد در عیش از حکم خدا و رسول
غافل و غافلست کند و در رعیت

۴۵

عدالت نه کنند البته ضرور جوابده روز
محشر خواهد بود.

چنانچه میفرماید حق تعالی :-
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا
اِی گروه مومنان نگاه کنید خود را
و اهل خود را از آتش دوزخ
إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ
كَانَ عَنْدَ رَسُولٍ

یعنی میفرماید الله تعالی که گوش
و چشم و دل شما همه نزد من جوابده است
اعنی چشم جوابده دیدن مخالقات

و نامحرّمات خواهد بود و گوش جوابده
است که چرا سخن حق را نشنیدی
و بانگ لا مشروع را شنیدی و دل
جواب میدهد که سخن حق را دانستی
چه حکم حق نمودی یعنی جمیع اعمال و
اقوال از خداوند محو نشود تا از هر کدام
فاعل افعال و اقوال حساب گیرد.

چنانچه میفرماید: —

مَا يَلْفُظُونَ قَوْلًا إِلَّا لَدَيْهِ قَائِمٌ

تلفظ و تکلم نخواهید نمود مگر این که
دو ملک نویسنده نگهدارنده نزد دهن شما

۷۷

موجود است یعنی آن قدر نزدیک که
گویا زبان شما قلم و آب و بهن شما سیاهی
قلم شان باشد و نیز سخن حق و ناحق گاهی
تغیر و تبدل نشود چنانچه میفرماید الله تعالی
مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ كَذِبًا وَمَا أُنَا بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِينَ
یعنی تغیر و تبدل نه شود سخن نزد من و
نه ظلم کننده ام بر بنده گان خود اعمی
چنانکه گاهی عذاب نخواهد شد
یعنی بعد از اعتراف و معاینه نامه اعمال
که همه سیات و حسنات شان ظاهر
می شود و همه اعمال خود را معاینه نمود

جزا و سزا خواهند دید .

چنانچه میفرماید الله تعالی :-
 وَيَقُولُونَ نِيْلْنَاهُ مَا لَ هَذَا الْكِتَابِ
 لَا تَغَادِرْ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا
 وَوَعَدْنَا مَا عَمِلُوا خَيْرًا وَلَا
 يَظُنُّكَ رَبُّكَ أَحَدًا ه

یعنی من گویند چرا این ای افروز
 و او بیلا بر حال ما چه بوده است این
 اعمال نامه را که مطلقاً خطا نه شده است
 هیچ فعل و قول از خورد و کلان ما غیر آنکه
 هم را شمار کرده نگاه داشته است

و بیا بند و به بپسند عهها
خود را و ظلم نخواهد کرد و سنی کند
پروردگار هیچ کس را که از
استحقاق زیاد عذاب کند .
پس چون حال چنین است که
محو نمی شود از پروردگار هیچ
عملی ایمان آورندگان و مسلمانان
قانون قرآن را بجز اطاعت هیچ
را نمی مانند و اگر خدا نخواهد
قرآن را معمول به ندانسته عهد
و پیمان که با خدا کرده ایم و بارانیت

بندگی را که همه مخلوقات عاجز آمدند بخوا
 اِنَّا عَصَيْنَا اِلٰهًا مَّا نَدْعٰى عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ
 وَلِجِبَالٍ فَابْتِیْنِ اَنْ یَّخْلُقْنَهَا وَیُفْقِنَ مِنْهَا وَ
 حَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهٗ كَانَ خَلْقًا مَّجْهُوۃً

ما ضعیفان و عاجزان به محبت و محبت

خود بر ما همیشه مقرر و کتاب

وکل شیء احصینا و اما فی سبب

را به مهر قالو بے اصنا نو ده ایم

نه شود که در یوم حساب صفحات

منذ الیک سفید و صفو باقی یک قلم

سیاه گردیده بر دفتر ممکنات با قیاری